

İDARE HUKUKU KAVRAMLARI

ademi merkeziyet: Özeksizleştirim. Kamu hizmetlerinin, devlet tüzelkişiliği dışında, tüzel kişilik tanınan yerel topluluk veya hizmet topluluğu tarafından yerine getirilmesidir.

ademi tahsis: Tahsis etmeme; özgülememe. Genel bütçe kaynaklarını oluşturan vergilerin ve benzeri mali yükümlülüklerin, kaynaklandıkları yöre ya da hizmete özgülenmeden, tüm kamu hizmetlerine dağıtılmak üzere bütçe havuzuna girmesi.

adli idare sistemi: İdareye uygulanacak hukuku tanımlamak için kullanılır. Kamu hukuku özel hukuk ayrımının ve idarenin faaliyetlerini kavrayacak idare hukuku ile idari yargı düzenin bulunmadığı hukuk sistemi.

adli kolluk: İdarenin kamu düzenini sağlamak için bireylerin hak ve özgürlüklerine müdahale yetkisinin iki türünden biri (diğeri idari kolluk). Suç şüphelisini ve suçun kanıtlarını araştırarak yargı organlarına teslim etmekle görevli kolluk kuvveti. Özgürlükler için bir güvence olarak idari makamların değil savcının emri altında çalışması kabul edilmiştir

adsız düzenleyici işlemler: Anayasada yer alan tüzük ve yönetmelik dışında, idarenin yapmakta bu isimleri kullanmadan, yasal yetki ile ve yasalar çerçevesinde kural koyduğu işlemlere verilen genel isim.

amaç ögesi : İdari işlemin, yetki, sebep, konu, şekil öğelerinin yanısıra beşinci ögesi. İdarenin irade açıklaması ile ulaşmak istediği amaç, kamu yararıdır. Bu genel amaç, yürüttüğü kamu hizmetinin gerekleriyle somutlaşabilir.

amme alacakları : Kamu alacağı. Vergi ve benzeri mali yükümlülük gibi kamu hukuku ilişkisinden doğan ve özel kişilerin alacaklarından farklı ve güçlü hukuksal korumalar ve tahsil yöntemlerine sahip olan alacaklar.

amme hizmeti: Bkz. Kamu hizmeti.

atama : Tayin. İdarenin, kamu hizmetine girme talebinde bulunan ve yeterlilik koşullarını taşıyan kişiyi, yasalarla tanımlanmış çeşitli kamu görevlisi statülerine sokan irade açıklaması.

ayrılabilir işlem: Her biri tek başına hukuksal sonuç doğuran ancak birbirini takip ederek tek bir hukuksal sonuca ulaşan işlemler, özellikle sonuç işlem için yargı denetimi sınırlaması bulunduğu durumlarda, ayrılarak değerlendirilmekte ve böylece yargı denetimine tabi tutulabilmektedir.

azil: 1. Bir temsilcinin veya vekilin tek taraflı bir işlemle temsil yetkisinin ortadan kaldırılması. 2. Görevden alınma.

bağımsız idari otoriteler : Özellikle devletin piyasaya terk ettiği mal ve hizmet üretimi alanlarında veya piyasanın tekel niteliği taşıyabilecek alanların, düzenleme yapmak göreviyle donatılan, bakanlık idari hiyerarşisi içinde yer almayan, atanmalarında, görevde kalmalarında ve görevden alınmalarında bağımsızlık sağlayıcı usullerin uygulandığı, başka bir makamın iradesine gerek kalmaksızın, özellikle kural koyma, uyuşmazlık çözme ve düzen sağlamak için karar alma ve harcama yetkisine sahip idari birimler.

bağlı kuruluş: Başbakanlığın ya da bakanlıkların ana hizmetlerini yürütmek üzere, bakanlıklara bağlı olarak kanunla kurulan, genel bütçe içinde ayrı bütçeli, katma bütçeli ya da özel bütçeli kuruluşlar. Örneğin, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı.

bağlı yetki : İdarenin irade açıklamasını yol açacak sebeplerin ve ortaya çıkacak sonuçların yasal olarak belirlenmiş olduğu idarenin bu hususlarda seçim yapma yetkisinin bulunmadığı yetki türü.

bakanlık: Belli bir kamu hizmeti alanında devletin örgütlenmiş hali. Bir bakana bağlı devlet örgütü. Bakanlık, devlet tüzelkişiliğini hizmet alanında temsil eder. Bakanın görevi. vekalet

bastırıcı rejim: Bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin kullanımını düzenleyen sistemlerden. Hakkın kullanımı için izin alınması gerekmez. İdare, hakkın kullanımı sırasında kamu düzenini bozucu etkiler ortaya çıkarsa bunu bastırma yetkisine sahiptir.

bayındırlık ihaleleri: Devletin köprüler, limanlar, yollar, barajlar gibi altyapı hizmetlerini üretmek için piyasadan yararlanması durumunda, sözleşme iradesini oluşturmak için izleyeceği yöntem. Bayındırlık ihalelerinin, toplumsal önemi ve büyüklüğü nedeniyle, idare hukuku içinde daha sıkı bir hukuki rejime tabi olduğu kabul edilir.

bayındırlık işleri : Yurdu geliştirip güzelleştirme, ekonomik yönden kalkındırma amacıyla yapılan çalışmalar. Köprüler, limanlar, yollar, barajlar yapımı gibi büyük işler.

belediye: Devlet tüzelkişiliği dışında, yerel topluluğa tüzelkişilik tanınarak oluşturulmuş yerel ortak ihtiyaçları, yerel kamu hizmetlerini üretmek ve yönetmek üzere kurulmuş ülkesel yönetim birimi.

belediye zabıtası: Genel kamu düzeninin değil de kentsel yaşamın gerekleriyle belirlenen kamu düzeninin bozulmasını engellemek için belediyelere bağlı olarak kurulan ve belediye sınırları içerisinde, belediye ile ilgili hukuk kurallarının uygulanmasıyla görevli kolluk kuvveti.

biçimsel ölçüt: Hukuksal işlemlerin, yani hukuksal sonuç doğurmaya yönelik irade açıklamalarının nitelenmesinde, sadece, ortaya çıktığı hukuksal biçimi veya adlandırmayı temel alan ölçüt.

bildirim usulü: Bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin kullanımını düzenleyen sistemlerden. Hakkın kullanımı için izin alınması gerekmez. Kamu düzenini sağlamakla görevli makama hakkın kullanılacağına bildirilmesi yeterlidir.

birel idari işlem: Bireysel idari işlem. İdarenin, somut bir kişi veya nesneye yönelik olan, karşı tarafın rızasına ihtiyaç duymaksızın onun hukuksal statüsü üzerinde sonuç doğuran tek yanlı irade açıklaması.

çekilme : Bkz. istifa.

değişkenlik ilkesi: Uyum ilkesi. Kamu hizmetlerinin üretilmesine hakim olan ilkelerden. Diğerleri, eşitlik ve süreklilik. Kamu hizmetlerinin, zamanın teknik gelişmelerine ve gelişen toplumsal ihtiyaçlarına uydurulması zorunluluğu. Bu zorunluluğun yerine getirilmemesi idare için sorumluluğu gerektiren hizmet kusurudur.

devlet tüzelkişiliği: Devleti hukukla kavrayabilmek için ona, iradesi hukuksal sonuç doğuran ve malvarlığına sahip bir hukuki kişilik verilir. Devlet tüzelkişiliğini, merkezi idare temsil eder. Yerinden yönetim kuruluşlarının ayrı tüzelkişiliği vardır.

(ANY, İDA) devletleştirme: Devletin mülkiyetine geçirme; kamuyu ilgilendiren özel girişimler (teşebbüsler), kamu yararının gerektirdiği durumlarda, gerçek karşılığı yasada gösterilen biçimde ödenmek koşuluyla devletleştirilebilir.

Kamulaştırmadan farkı, kamulaştırmanın malları konu edinmesidir.

(ANY, İDA) dilekçe hakkı: Vatandaşların, kendileriyle ilgili dilek ve yakınmalarını (şikayetleri) hakkında, tek başlarına veya topluca, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkı.

dinlenilme hakkı: İdarenin işlemine konu olacak veya bu işleminden etkilenecek kişi yada kişilere işlemden önce görüşlerini bildirme hakkı verilmesi.

direktif: Yönerge; talimat; buyruk; emir; yetkili kişi veya makamın bir işin yapılması veya yapılmaması yolundaki emri. Bu ismi taşımakla birlikte, içeriğinde kural taşıyan idari işlemler, adsız düzenleyici işlemler arasında kabul edilir.

disiplin: Bir topluluk içinde belirli bir düzenin sağlanması için konan kurallar ve yükümlülükler bütünü. İdare hukukunda, kamu hizmeti örgütlenmesinde, hizmetin düzen içinde yürütülmesi için gerekli kurallar.

düzeltilme: İdari işlemin hukuksal sonuçlarına dokunmadan, metni üzerindeki yanlışlıkları düzeltilmesi.

düzenleme yetkisi: İdarenin, kanunlardan aldığı açık yetki ile kanunlar çerçevesinde kalarak ve kanunlara aykırı olmamak koşuluyla genel, soyut, sürekli kurallar koyma yetkisi.

düzenleyici idari işlem: İdarenin, kanunlardan aldığı açık yetki ile kanunlar çerçevesinde kalarak ve kanunlara aykırı olmamak koşuluyla genel, soyut, sürekli kurallar koyma yetkisine dayanarak yaptığı irade açıklamaları. Tüzük, yönetmelik, kararname, karar, tebliğ, genel emir, sirküler gibi.

ehliyet : Bkz. Sübjektif ehliyet.

emanet yöntemi: İdare tarafından üstlenilerek kamu hizmeti alanına dahil edilmiş olan toplumsal ihtiyaçları karşılayacak mal ve hizmet üretiminin, özel girişimlere yaptırılmayarak bizzat idare tarafından örgütlenerek yapılması.

emeklilik: Belirli bir süre veya belirli bir yaşa kadar çalışmak ve ilgili sosyal güvenlik kurumlarına prim ödemekle kazanılan sosyal hak ve statü. Türkiye’de emeklilik işçi, memur ve esnafa tanınmıştır.

etkisiz işlemler : İdarenin irade açıklamalarından, belli bir nesne veya kişinin hukuki statüsü üzerinde sonuç doğurmayan veya hukuk düzenine yasalar çerçevesinde yeni kurallar eklemeyenleri etkisiz işlemdir. Bunlar iptal davasına konu olamaz.

evrensel kamu hizmetleri: Bkz. genel kamu hizmetleri.

fiili yol: İdarenin, herhangi bir yasal yetkisi olmadan, kişisel özgürlüklere veya mülkiyet hakkına el atması. Hukuki bir durum olarak değerlendirilmediğinden, idare, idari yargıya tabi olma ayrıcalığından mahrum kalır ve fiili yoldan kaynaklanan zararlar için adli yargıda dava açılır.

fonksiyon gaspı: Yasama, yürütme ve yargı organlarından birinin diğerine ait yetkileri, hakkı olmadığı halde kullanması. Örneğin ve özellikle idarenin yasal yetkisi olmadan, kural koyması.

genel idare esasları: Kamu hizmetlerinin yürütülmesinde, kullanılan ve idare dışında diğer hukuk öznelerinin sahip olmayacağı ayrılıklardan ve tabi olmadığı yükümlülüklerden oluşan hukuksal rejim. Kamulaştırma veya memur çalıştırma gibi.

genel kamu hizmeti : Kullanıcıların hizmet sunuculardan talep etmeye hakkı ve kamunun da bu nedenle sunuculara yüklemeye yetkili olduğu, yanına varılabilir bir fiyat ve kalitede, taban düzeydeki kamu hizmetleri. Kamu hizmetleri özel sektöre gördürüldüğünde bir minimum olarak düşünülmektedir.

genelge: Tamim; sirküler; bir konu hakkında hizmetten sorumlu amirin görüşünü çeşitli birimlere iletmek üzere yazılan yazı; resmi işlerde üst makamların alt makamları belli konuda bilgilendirmek ve onları yönlendirmek üzere gönderdikleri yazı. Bu ismi taşımakla birlikte, içeriğinde kural taşıyan idari işlemler, adsız düzenleyici işlemler arasında kabul edilir.

gerekçe: İdari işleme eklenen ve işlemin yapılış nedenlerini, amacını, kapsamını ortaya koyan açıklama.

geri alma: Bir idari işlemin, yeni bir idari işlemle geçmişe etkili olarak hukuk düzeninden silinmesi.

görev gaspı: bkz. Fonksiyon gaspı.

görev kusuru: Bir kamu hizmetinden kaynaklanan zararda, idarenin sorumluluğunu ortadan kaldırmayacak derecede görevlinin de kusurunun bulunduğu hizmet kusuru durumu.

görev uyuşmazlığı: Yargı düzenleri arasında yani farklı yüksek mahkemeler altında toplanan mahkemeler arasında veya aynı yargı düzeni içinde farklı mahkemeler arasında somut bir dava bakma konusunda ortaya çıkan paylaşamama hali. Görev uyuşmazlığı iki türdür. Olumlu görev uyuşmazlığı: iki veya daha çok mahkemenin davayı görmeye kendilerini yetkili sayması. Olumsuz görev uyuşmazlığı: iki veya daha çok mahkemenin davayı görmeye kendilerini yetkisiz sayması.

gösterici işlem: Yeni bir hukuksal durum yaratmayan, ortaya çıkmış hukuksal durumu saptayan idari işlem.

hakimiyet tasarrufu: Devletin egemenlik sıfat ve yetkilerine dayanarak yaptığı, kişilerin tasarruf ve işlemlerine benzemez nitelikteki tasarrufları.

hazırlık işlemleri: İdari işlemi önceleyen ve hazırlayan işlemler. Hazırlık işlemlerinin, idarenin alanı içinde kaldığı, bireylerin hukuksal statülerinde ve hukuk düzeninde sonuç doğurmadığı için etkisiz işlemler olduğu kabul edilir.

hiyerarşi: Bir topluluk veya kuruluştaki durumları ya da kişileri birbirine bağlı bir aşamalar dizisine göre değerlendiren düzen. Astlık üstlük ilişkisi.

hizmet adem-i merkeziyeti: Hizmet yerinden yönetimi. Belirgin bir hizmetin, devlet tüzelkişiliğinin yanısıra ayrı bir tüzel kişilik olarak örgütlenmesi. Bunun sonucu, ayrı malvarlığı, ayrı personel ve ayrı iradeye sahip olmasıdır.

hizmet kolluğu: Genel kamu düzenini sağlamaya yönelik kolluğun yanısıra, belli kamu hizmetleri alanlarında, o hizmetin ihtiyaçlarıyla belirlenen kamu düzenini sağlamak için örgütlenmiş kolluk. Örneğin, orman muhafaza görevlileri eliyle gerçekleştirilen orman kolluğu.

hizmet kusuru : Kişilerin kusurlu davranışlarından farklı olarak, idarenin üstlenmiş olduğu hizmetin örgütlenmesinde ve işleyişinde ortaya çıkan bozukluk durumu. Hizmetin hiç işlememesi geç işlemesi ve kötü işlemesi biçiminde ortaya çıkabilir.

hizmet malları: İdarenin üstlenmiş olduğu kamu hizmetlerinin üretilmesi için gerekli olan ve somut bir hizmete özgülenmiş olan mallar.

hizmetler kuruluşları: Bkz. Kamu kurumları.

hukuk devleti : Hukuk kurallarına uyan, hukuk kuralları içinde faaliyet gösteren, tüm işlemleri yargı denetimi altında olan devlettir. Toplumsal yaşamı düzenleyen ve idareyi bağlayan kurallara idarenin uymaması durumunda düzeltici olarak kullanılacak mekanizmaların bulunduğu devlet.

hukuk güvenliği: İdarenin, konulmuş olan kurallara değiştirilmediği sürece düzenli biçimde uyması, geçmişe etkili işlemler yapılmaması ve yeni kurallar için gerektiği oranda geçiş sürecinde uyum istisnaları getirilmesi

hukuka aykırılık: Hukuksal işlemlerin, kurallar hiyerarşisinde üst hukuk kuralına aykırı olması durumu. Bir işlem ya da eylemin yürürlükteki hukuk kurallarına aykırı olması.

hukuka uygunluk karinesi: İdarenin idari işlem niteliğindeki irade açıklamalarının aksi mahkemenin vereceği yürütmeye durdurma veya iptal kararı ortaya çıkıncaya kadar hukuka uygun sayılması. İdari işlemin, etkili olma özelliği ile birlikte idareye tanınmış olan kamu gücü ayrıcalıklarındandır.

hükümet tasarrufları: İdari işlem niteliği taşımakla birlikte önemli ve yüksek siyasi konulara ilişkin olduğundan, açılan davada idari yargıcın, denetlemekten kaçındığı ve davayı esasa girmeden reddettiği işlemler.

iç düzen işlemleri: İdarenin, yönetilenlerin hukuksal statüsünü etkilemeyen veya hukuk düzenine yasalar çerçevesinde kural eklemeyen bunları değiştirmeyen fakat etkisi kendi hizmet örgütlenmesi içinde kalan işlemleri. Kamu çalışanlarının hukuksal statülerini etkilemediği sürece iç düzen işlemler dava konusu edilemez.

idare: Hükümetin emir ve denetimi altında kamu hizmeti gören devlet örgütü. Devlet yönetiminde hükümetin siyasal nitelik taşımayan, teknik nitelikteki işlevi.

idare fonksiyonu: İdari fonksiyon. Kamu hizmetidir. Kolluk, kamu düzenini sağlamak da kamu hizmeti içinde değerlendirilir.

idare hukuku : Kamu hizmetleri işlevini yerine getiren idarenin bu işlev dolayısıyla yaptığı ve kullandığı ayrıcalıklar ve tabi olduğu yükümlülüklerle diğer hukuk öznelerinin işlem ve eylemlerin farklı olan işlem ve eylemlerini kavrayan hukuk. Bu farklılık, idarenin sözkonusu eylem ve işlemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların halli adli yargıdan ayrı bir yargı düzenine, idari yargıya verildiğinde daha da artmaktadır.

idare malları: Kamu hizmeti üretimi için idarenin elinde tuttuğu, belli bir hizmete özgülediği hizmeti mallarını olduğu gibi, sahihsiz malları da idarenin sahipliğindeki malları da anlatan genel terim.

idari dava: Kamu hizmetleri işlevini yerine getiren idarenin bu işlev dolayısıyla yaptığı, kullandığı ayrıcalıklar ve tabi olduğu yükümlülüklerle diğer hukuk öznelerinin işlem ve eylemlerin farklı olan işlem ve eylemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümü için kullanılan dava. İptal davası hukuk düzenindeki yaratılan bozukluğu giderirken, tam yargı davası kişi varlığı veya malvarlığında yaratılan zararı giderir.

idari denetim : İdare organlarının, kendi içinde hiyerarşi ya da vesayet yetkilerine dayanarak yaptıkları denetim.

idari eylem : İdarenin kamu hizmetini yerine getirmek için yaptığı olduğu fiil ve hareketler. İdarenin, hareket veya hareketsizlik biçiminde ortaya çıkan, kamu hizmeti ile bağlantılı davranışı.

idari hizmet sözleşmeleri: İdarenin kamu hizmetini üretmek için ihtiyaç duyduğu emek gücünü sağlamak üzere, kişilerle yaptığı, kişileri kamu hizmetine belli bir kuralsal yapı içinde bağlayan ve idare hukukuna tabi olan sözleşmeler.

idari işlem: İdarenin, bir kişi veya nesnenin hukuksal statüsünü üzerinde karşı tarafın iradesine ihtiyaç duymaksızın sonuç doğuran veya hukuk düzenine yasalardan aldığı yetki ile yasalar çerçevesinde ve yasalara aykırı olmamak koşuluyla genel, soyut, sürekli kurallar koyan tek yanlı irade açıklaması. Konusu kamu hizmeti ve tarafı idare olan sözleşmeler de bu nitelikte kurallar içerdiği oranda idari niteliği kazanmaktadır.

idari karar: Bkz. Birel idari işlem.

idari kaza: bkz idari yargı.

idari kolluk: İdarenin kamu düzenini sağlamak için bireylerin hak ve özgürlüklerine müdahale yetkisinin iki türünden biri (diğeri adli kolluk). Kamu düzenin bozulmasını önlemeye yönelik olarak, idari makamların emri altında çalışır. Suçun ve suçlunun takibi sınırına kadar idari kolluk faaliyeti sözkonusudur.

idari merci tecavüzü: İdari eylemlerden kaynaklanan zararların giderimi için tam yargı davası yoluyla idari yargıya gitmeden önce eylemden sorumlu olan idari makamdan, zararın karşılanması istenmeli, bir önkarar alınmalıdır. Bu yapılmadan açılan davalarda idari merci tecavüzü sayılır ve dosya ilgili idareye gönderilir.

idari mülkiyet: İdarenin, kamu hizmeti gerekleri ve kamu yararı ile sınırlı olan mülkiyeti.

idari para cezası: İhlalin yaygınlığı, önem derecesinin düşüklüğü ve ivedi yaptırım ihtiyacı nedeniyle mahkeme veya hakim kararına gerek olmaksızın idarenin işlemi ile verilen para cezaları.

idari rejim: İdarenin, özel hukuk kişilerine uygulanan hukuktan farklı bir hukuka, idare hukukuna ve farklı bir yargı düzenine idari yargıya tabi olması.

idari sorumluluk: İdarenin yerine getirdiği kamu hizmetlerinden kaynaklanan zararlardan, hizmet kusuru ve kusursuz sorumluluk ilkeleri gereği sorumlu olması. Bu sorumluluk Anayasa tarafından açıkça kabul edilmiştir (m.125)

idari sözleşmeler: Bir tarafı idare, konusu kamu hizmeti olan ve idarenin kamu gücü ayrıcalık ve yükümlülüklerinin sözleşme hükümlerine veya şartnamesine yansıdığı sözleşmeler.

idari teşkilat: İdarenin kamu hizmetlerini üretmek ve devlet iktidarını coğrafya üzerinde örgütlemek üzere kurduğu yapı. Ülkemizde merkezi yönetim ve yerinden yönetim olarak örgütlenmiştir.

idari vesayet: Devletin merkezi idare organlarının yerel yönetim organları üzerinde kullandıkları, hiyerarşiye oranla daha sınırlı olan, idari denetim usulü.

idari yaptırımlar: Bir yasayı yada düzenleyici işlemi gereklerine uymayan kişilere yönelik idare tarafından uygulanan yaptırım. Bir ihlali cezalandırma amacı taşır.

idari yargı: İdari yargı; idari davaları gören, genel (adli) yargı düzeni dışındaki yargı düzeni.

iki yanlı idari işlemler: Bkz. idari sözleşmeler.

il genel idaresi: Merkezi idarenin yükümlendiği hizmetlerin, merkez dışında il ölçeğinde örgütlenip yerine getirilmesi için kurulan ve devlet tüzelkişiliğinden ayrı kişiliği olmayan, bakanlıkların il şubelerinden oluşan vali yönetimindeki birim.

il özel idaresi: İl sınırları içinde yasaların öngördüğü belirli hizmetleri yürütmekle görevli, taşınır ve taşınmaz malları ve ayrı bütçesi olan, karar organları bulunan, devlet tüzelkişiliği dışında tüzelkişiliğe sahip kamu kuruluşu. Baş ve yürütme organı validir; karar organı ise genel meclis ve il daimi encümenidir.

ilgili kuruluş: Hizmet yerinden yönetim kuruluşlarının bakanlıklarla ilgilendirilmesini nitelendirmek üzere kullanılan terim. Bakanlığın, ilgili kuruluşu üzerinde, kapsamı yasalara göre değişen, vesayet yetkisi vardır.

iltizam: Bir vergi veya resmin toplanması işini belli bir ücret karşılığında özel bir kişiye (veya kuruluşa) bırakılması.

imtiyaz: Ayrıcalık; idarenin kişilere birtakım borç ve külfetlere tabi olmaları şartıyla, devlete veya kişilere ait alanlarda bazı hak ve menfaatler vermesidir. Bu yönetime, devletin piyasanın işleyiş kurallarından belli oranda bağışık kılarak üstlendiği toplumsal ihtiyaçları karşılayacak mal ve hizmet üretimini, özel girişimcilere yaptırması durumunda başvurulmaktadır. Genellikle bu ilişki sözleşme ile kurulur.

imza devri: İdarenin iradesi ile hukuken ortaya çıkan işlemlerin imzalanarak belgelenmesi yetkisini, kararı alan makamdan, bir başka makama verilmesi.

inha: Bir kişinin göreve atanma için belirlenmesi ve yetkili makama önerilmesi.

iptal davası: İdari yargıdaki temel dava. İdarenin hukuka aykırı olan işlemini, yargılama sonunda verilen hükümle, geçmişe etkili olarak yapıldığı andan itibaren hukuk aleminden silme imkanı veren davalar. Yeterli bir ilgi bağı kuran bireylerin hukuka aykırı olduğunu düşündüklere işlemlere karşı iptal davası açma hakları vardır.

istifa: Çekilme; seçim veya atama yoluyla göreve başlayan bir kimsenin kendi iradesiyle görevinden ayrılması.

istimlak : bkz. Kamulaştırma

istimval: Olağanüstü durumlar veya seferberlik ilan edildiği zamanlarda olağan araçlarla elde edilemeyen gereksinimleri sağlamak için, ilgililerin onayı olmasa bile, yasa gereğince değeri karşılığında bireye ait menkul mallara el konulmasıdır; olağanüstü durumlarda özel kişilerin taşınır mallarına el koyma.

istisnai memurluk: Genel memuriyet koşullarını taşımadan atanan memurlar. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği ile TBMM memurlukları, başbakan müşavirleri, özel kalem müdürlükleri, valilikler, elçilikler gibi bazı memuriyetler olup, bu memurluklara atanma, sınav, kademe ilerlemesi ve derece yükseltilmesine ilişkin Devlet Memurları Kanununun hükümleri uygulanmaksızın tahsis edilmiş derece ile memur atanabilir.

işlevsel ölçüt: Hukuksal işlemlerin, yani hukuksal sonuç doğurmaya yönelik irade açıklamalarının nitelenmesinde, sadece, ortaya çıktığı hukuksal biçim veya adlandırma ile yetinmeyerek konusunu, yerine getirdiği işlevi temel alan ölçüt.

ita amiri: Bir kurumda harcamaların yapılabilmesi için gerekli kararı alan ve ödemelerin yapılması için muhasebecilere emir verme yetkisi olan kişi; devlet hizmetlerine ilişkin giderlerin geçici veya kesin biçimde ödenmesi hakkında muhasebecilere yazılı emir ve izin veren kişi.

izin: Bir hukuksal işlemin yapılması veya bir hakkın kullanılması için verilen yetki; çalışanlara yasalarca belirlenen süre içindeki dinlenme hakkı; yetkili organlarca verilen müsaade.

kadro: Devletin belli hizmetlerinin görülmesi için gereksinme bulunan memur ve hizmetlilerin adet, derece ve sınıflarını gösteren cetvel; bir yerde çalışan personelin tümü.

kaldırma: Varolan bir idari işlemi, yeni bir idari işlem ile geleceği yönelik olarak hukuk düzeninden çıkarmak.

kamu ajanı: İşgücünün kamu hizmeti ile ilişkisini, sürekliliğine ve hukuksal ilişki türüne bakmaksızın tanımlayan en geniş terim. Kamu personeli, kamu görevlisi, memur, sözleşmeli personel vb. terimlerini kapsar.

kamu düzeni: Belli bir ülkede belli bir anda toplumsal barış, dirlik ve güvenliğin bozulmadığı durum. Güvenlik, dirlik ve esenlik, sağlık kamu düzenini öğeleri olarak kabul edilir. Kamu düzenini sağlamak idarinin görevindedir ve kolluk yetkisinin varlık nedenini oluşturur.

kamu görevi: Bkz. İdari işlev.

kamu gücü: Devletin tekelinde olan örgütlenmiş zorun, idare tarafından kullanılan biçimi. Kamu gücü, bireylerin hak ve özgürlükleri üzerinde sonuç doğurması nedeniyle, ancak kamu düzenini sağlamak ve kamu hizmetlerini yerine getirmek gibi amaçlarla ve ancak sıkı yasal sınırlamalar içinde kullanılabilir.

Kamu hizmeti: Piyasanın işleyiş kurallarından belli oranda bağışık kılınarak devlet tarafından üstlenilmiş, toplumsal ihtiyaçları karşılayacak mal ve hizmet üretimi. Kamu hizmeti alanına dahil edilmiş mal ve hizmet üretiminin, devlet tarafından bizzat yapılması mümkün olduğu gibi özel girişimcilere de yaptırılabilir.

kamu idaresi: Belirli bir coğrafya alanı içindeki insanların genel ve ortak gereksinimlerini karşılayan idari birim. Hizmet veya mal topluluğu olan kamu kurumlarından farklı olarak kamu idareleri kişi topluluğudur. Örneğin, devlet tüzelkişiliği ve yerel yönetimler.

ihale: Bkz. Kamu ihalesi.

kamu iktisadi kuruluşları : Kuruluş sermayesinin tamamı devlete ait olan ve tekel niteliğindeki mallar ile temel mal ve hizmet üretmek ve pazarlamak üzere kurulan, kamu hizmeti niteliği ağır basan kamu iktisadi teşebbüsüdür.

kamu kurumu: Belirli bir kamu hizmetinin yerine getirilmesi amacıyla kurulmuş kamu tüzel kişisi. Devlet tüzelkişiliğinden ayrı bir kişiliğe ve dolayısıyla mal varlığına, personele ve iradeye sahiptir. Hizmete, tüzelkişilik tanınmıştır.

kamu külfetleri karşısında eşitlik: İdarenin kusursuz sorumluluk ilkelerinden. Kamuya yarar sağlayan ancak belli bir kişiye zarar veren idari eylemlerde, zarar, kamu külfetleri kamuya dağıtılarak, kusuru bulunmasa bile idarece üstlenilir.

kamu malı : Özel mülkiyete konu olamayan ve doğrudan doğruya kamunun yararlanmasına ayrılan mallar. Örneğin, hizmet malları, orta malları ve sahipsiz mallar.

kamu tüzelkişisi: Tamamıyla kamu yararlarının gerçekleşmesi için çalışan ve kamu erki kullanan, yasa ile veya yasanın verdiği yetki ile kurulan tüzel kişiliğe sahip kamu idare ve kurumlarıdır.

kamu yararı: Amme menfaati. Toplumsal grupları, katmanları, sınıfları aşan ve geniş zaman dilimi içinde tüm toplumun yararı. İdarenin, faaliyetlerinin tek amacının kamu yararı olduğu kabul edilir. Bu amaçtan sapan idari eylem ve işlem hukuka aykırıdır.

kamu yönetimi : Kamu hizmetine ilişkin yönetim; devletin yönetim faaliyetlerini faydacılık açısından inceleyen, yani idarenin en faydalı şekilde nasıl düzenleneceği sorunu ile uğraşan bilim dalı.

kamulaştırma: İstimlak; Devlet veya kamu tüzel kişilerinin, kamu yararının gerektirdiği durumlarda, karşılıkları peşin ödenmek koşuluyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamına veya bir kısmına yasada gösterilen yöntemlere göre kamu yararına el koyma kararı. Bu karardan sonra mülkiyet, ancak, mal sahibinin rızası veya mahkeme kararı ile idareye geçer.

kararname: Yürütme organının düzenleyici bir işlemi olup, bir kısmı Bakanlar kurulu, bir kısmı yalnızca Başbakan ve ilgili Bakan ve hatta Cumhurbaşkanınca imzalanır./ İkinci anlamıyla, yürütme organın idari işlemlerini anlatır. Örneğin, ilgili bakanın, başbakanın ve cumhurbaşkanının iradelerini taşıyan atama kararnameleri gibi.

kesin ve yürütülmesi gereken işlem: İdari yargıda iptal davası açabilmenin temel önkoşulu. Ancak, hukuksal oluşumunu, itiraz yolları da dahil tamamlamış ve hukuksal etki doğuran işlemler iptal davası konusu olabilir.

kişisel kusur: Hizmet kusuru ile karşıt olarak kullanılmaktadır. Hizmeti yürüten kişinin, kusurunu anlatır. Görevlinin kusurunun hizmet ile bağlarını tamamen kestiği durumlar dışında, idarenin sorumluluğu devam eder.

kolluk: İdarenin, kamu düzenini sağlamak amacıyla bireylerin temel hak ve özgürlüklerine müdahale yetkisiyle gerçekleştirdiği kamu hizmeti.

konu unsuru: İdarenin, idari işlem oluşturan, irade açıklamasının ortaya çıkardığı sonuç. Bir kişi yada nesnenin hukuki statüsü üzerinde sonuç doğurmak veya yasalar

çerçevesinde ve yasalara aykırı olmamak koşuluyla genel, soyut ve sürekli kurallar koymak idari işlemin konusudur.

koşul işlem: Şart işlem. Kural işlem. Bir kişi veya nesneyi, yasalarla önceden belirlenmiş bir statüye sokan veya bu statüsünü değiştiren idari işlemler. Örneğin atama.

kural-işlem: Bkz. Koşul işlem.

kuralsallık: İdareye ilişkin hukuksal ilişkiler, ilke olarak yasal düzenlemelerle tanımlanmış ve belirlenmiş statülere girip çıkma şeklinde gerçekleşir. İdarenin ve yönetilenlerin bu statüler üzerinde tasarrufta bulunma imkanı yoktur.

lazım-ül icra: Bkz. kesin ve yürütülmesi gereken işlem, etkisiz işlem.

liyakat: Siyasal bir hak olan Kamu hizmetine girme hakkının ve hizmette yükselmenin temel koşulu ve sınırı. Hizmetin gerektirdiği nitelikleri taşıma.

maddi ölçüt: Bkz. İşlevsel ölçüt.

mahalli idareler: Bkz. Yerel yönetimler.

meccanilik: Karşılıksızlık. Kamu hizmetlerine hakim olan ilkelerden. Kamu hizmetleri bedellidir. Bedel, vergiler ve benzeri mali yükümlülükler aracılığıyla karşılanır. Ancak yararlanma, para ödeme koşuluna bağlanmayabilir. Meccanilik, kullanmanın parasız olduğu durumlarla, kamu hizmetlerin kullanımının para ödeme koşuluna bağlandığı durumlarda bu miktarının kâr içermemesi gerektiğini anlatır. Kâr arayışı, idarenin amacı olamaz.

memur: Kamu hizmetlerinin gerektirdiği işgücünün, idareye bağlanma biçimlerindendir. İdarenin, genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü olduğu kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler yerine getirmek üzere yasalarla tanımlanmış bir kadroya atanan görevliler.

menfaat bağı: Bkz. Sübjektif ehliyet.

merkezden yönetim: Kamu hizmetlerinin ve kamu gücünün ülkesel düzeyde sadece devlet tüzelkişiliği içinde ve merkez ve taşra teşkilatı olarak kurulması.

mülki idare: Devletin merkezi idare örgütünde il, ilçe ve bucak yönetim birimlerinin oluşturduğu bütün. (Türkiye

merkezi idare bakımından illere, iller ilçelere, ilçeler de bucaklara bölünmüştür.).

müşterek emanet: Kamu hizmetlerinin özel kişilere yaptırılmasındaki imtiyaz yönteminin türevi. Özel girişimci hizmet üretiminin risklerini üstlenmez. Mali sonuçlarından pay alır.

organik ölçüt: Hukuksal işlemlerin, yani hukuksal sonuç doğurmaya yönelik irade açıklamalarının nitelenmesinde, sadece, işlemi yapanı temel alan ölçüt.

orta malı: Yollar, köprüler, camiler gibi herkesin kullanabileceği kamu malları.

önkarar: Bkz. İdari Merci tecavüzü.

özel kolluk: Bkz. Hizmet kolluğu.

özelleştirme: Kamu sektörüne ait bir işletmeyi veya kamu hizmeti alanına dahil bir mal ve hizmet üretimini özel sektöre, özel hukuk kişilerine devretme.

öznel işlem: Sübjektif işlem. İşlemin konusu olan kişi ya da nesnenin özelliklerinin sonuçta etkili olduğu idari işlemler. Karşıtı. Kural işlem. Şart işlem.

polis: Kamu düzenini sağlamakla görevli silahlı devlet örgütü. Bkz. Zabıta, kolluk .

polis devleti: İdarenin hukuk kurallarına uymaya zorlanamadığı devlet. Toplumsal yaşamı düzenleyen ve idareyi bağlayan kurallara idarenin uymaması durumunda düzeltici olarak kullanılacak mekanizmaların bulunmadığı devlet.

re'sen icra yetkisi: İdarenin hukuk düzenin sonuç doğurmuş olan işlemlerinden fiilen uygulanması gerekenleri araya mahkeme kararı veya cebri icra yolu girmeden hayata geçirmek üzere sahip olduğu yetki.

ruhsat: Bireylerin, kamu düzenini etkileyebilecek kamu özgürlüklerini kullanmasının idareden alınacak izne bağlanması. Örneğin girişim özgürlüğü, pek çok ticari işletme için izne bağlanmıştır.

sebeup unsuru: İdarenin irade açıklamaları yasalarca ve yasaaltı hukuk kurallarınca belirlenmiş nedenlere dayanmak

zorundadır. Kural kökenli etkenler bulunmadıkça idare işlem yapamaz.

sınai ve ticari kamu hizmetleri: Devletin üstlenmiş olduğu kamu hizmetlerinden, piyasa aktörlerinin yaptıkları üretilere en çok benzeyenleri anlatan terim. Sınai ve ticari kamu hizmetlerinin örgütlenme ve üretiminde, kamu hizmetleri alanının temel özelliği olan piyasanın işleyiş kurallarından devlet tarafından belli oranda bağışık kılınmış olma özelliği diğer hizmet türlerine göre daha zayıftır. Örneğin, kamu iktisadi işletmeleri.

sirküler: Genelge; belli bir idarenin teşkilatına belli bir konu hakkındaki görüşlerini hatırlatmak ve uygulamayı düzenlemek için gönderdiği ve dolaştırdığı yazı. Bu ismi taşımakla birlikte, içeriğinde kural taşıyan idari işlemler, adsız düzenleyici işlemler arasında kabul edilir.

siyasi polis: Siyasi polis, polis teşkilatının devletin umumi emniyetine taallük eden işlerle mükellef olan kısımdır.

sözleşmeli personel : Kamu personeli türlerinden. Bir kamu hizmetine idari hizmet sözleşmesi ile bağlanan çalışan. Kamu alanında uzmanlık gerektiren kimi alanlarda sözleşmeyle çalıştırılan personel.

statü : Bir hukuksal durumu belirleyen kurallar bütünü.

sübjektif ehliyet: İdari yargılama yönteminde, iptal ve tam yargı davası açabilmek için aranan dava konusu işlem veya eylem ile ilgi koşulu.

sübjektif işlem: Bir hukuki ilişkiyi hem kuran hem de içeriğini düzenleyen ve bu nedenle kişiye göre değişen işlem.

süreklilik ilkesi: Kamu hizmetlerinin üretilmesine hakim olan ilkelerden. Diğerleri, eşitlik ve değişkenlik. Kamu hizmetlerinin, belli bir yoğunlukta hizmet türüne göre kesintisiz veya düzenli bir süreklilik içinde üretilmesini gerektirir. Bu zorunluluğun yerine getirilmemesi idare için sorumluluğu gerektiren hizmet kusurudur.

şart işlemler: Koşul işlem. Kural-işlem.

şekil unsuru: Usul ve şekil. İki anlamdadır. İdarenin iradesinin dış dünyaya yansırken aldığı biçim ve irade açıklamasında kullanılan yöntem. İdare, diğer bireylerden farklı olarak biçim serbestisi yoktur. İdare, vatandaşları koruyan ve idare işleyişte düzenlilik ve açıklığı sağlayan

biçim kurallarına uymak zorundadır. Zorunlu ve esaslı biçim kurallarına uyulmaması idari işlemi sakatlayıp hukuka aykırı hale getirir.

tahsis: Kamu mallarının, belirli bir hizmetin üretimi için ayrılması. Kamu malı, hizmet malı niteliği kazanır.

takdir yetkisi: İdarenin, kendisini irade açıklamasına yönlendiren sebepler ve/veya irade açıklaması ile ortaya çıkarabileceği sonuçlar (konu) üzerinde seçim yetkisinin, serbestisinin bulunması. Belli konularda karar verecek olanlara, yasaların tanıdığı değerlendirme yetkisi. İdari işlemin, yetki, biçim ve amaç öğelerine ilişkin takdir yetkisi bulunmaz. Takdir yetkisinin kullanımı yargı denetimine tabidir.

tam yargı davası: İdari işlem ve eylemlerden zarar gören kişilerin zararlarının giderimi için idari yargıda kullanılan dava türü. Yargıcın idarenin işlemini iptal etmekten öte idareyi birşey yapmaya zorlama yetkisi olmayan iptal davasından farklı olarak bu davada yargıç idare belli bir meblağı ödemeye mahkum edilebildiği için tam yargı davası olarak adlandırılmıştır.

tanzim salahiyeti: bkz. Düzenleme yetkisi.

taşra teşkilatı: Merkezi idare örgütünün, başkent dışındaki örgütü. İl, ilçe ve bucaklardaki şubeleri.

tayin: Bkz. Atama.

tefrik-i vezaif: Vazifelerin ayrılması, görev ayrılığı. Kamu hizmetlerinin ve iktidarın coğrafi örgütlenmesinde, merkezi idarenin diğer bir anlatımla devlet tüzelkişiliğinin görevleri ile yerel yönetim birimlerinin görevlerinin, devlet genel yetkili olmaktan çıkarılarak tür olarak ayrılması.

temsîyet tasarrufu: Devletin ve diğer kamu kuruluşlarının egemenlik yetkilerini veya kamu gücünü kullanmadan, herhangi bir tüzel kişi sıfatıyla, genel hukuk kuralları içinde yapmış oldukları işlemler. Hakimiyet tasarrufunun karşıtı olarak kullanılmaktadır.

tespit edici işlemler: bkz. gösterici işlem.

usûl paralelliği: İdari işlemin yapılışındaki yöntemin, o işlemin kaldırılması, geri alınması veya değiştirilmesinde de kullanılmasını öngören içtihat kökenli ilke.

usûl saptırması: Belirli bir sonucu yönelik yöntemin, yasanın öngörmediği ve idarenin yetkisi içinde olmayan bir başka sonuca ulaşmak üzere kullanılması.

usûl unsuru: Bkz. Şekil unsuru.

uyum ilkesi: bkz. Değişkenlik.

uyuşmazlık: Bir hakkın varlığı, kapsamı ya da sonuçları bakımından ortaya çıkan anlaşmazlık; niza; ihtilaf; çekişme; dava.

virtüel kamu hizmeti: Özel olarak görünen, fakat kamu yararını taşıyan faaliyetler olası kamu hizmetidir ve bu idari yargı kararıyla açığa çıkar. Kamu yararını gerçekleştirme özelliği taşıyan özel girişimin varlığı ve faaliyetin kamu (alanı) malları üzerinde gerçekleşiyor olması “olası kamu hizmeti”nin iki koşuludur. Sonucu ise idarenin bu faaliyetleri yerine getiren özel kişilere kamu hizmeti yükümlülükleri yükleyebilmesidir.

yansızlık ilkesi: Kamu hizmetlerinin örgütlenmesi, üretilmesi ve sunumunda siyasi düşünceler ve inançlar bakımından farklılık yaratılmaması.

yap-işlet-devret: Bkz. İmtiyaz.

yasallık: İdarenin yasalarla kurulması, yasalardan yetki alması, yasalar çerçevesinde ve yasalara aykırı olmamak koşuluyla işlemlerde bulunabilmesi.

yerel yönetimler: Yerel yönetimler; yöresel kamu hizmetlerini gören ve karar organları yöresel halkın seçtiği devlet tüzelkişiliği dışında tüzelkişiliğe ve dolayısıyla malvarlığına, personele ve iradeye sahip kamu idare birimi; belediyeler, il özel idareleri ve köylere.

yerindelik denetimi: İdari işlemleri, yasalara uygunluk denetiminin ötesinde duruma uygunluk, isabetlilik açısından denetleme. İşlemin sebep ve konu öğeleri üzerindeki seçim serbestisini, yani takdir yetkisini gerçeklik ve tutarlık gibi biçimsel koşulların ötesinde denetleme. İdari yargı yetkisinin sınırlarından birini oluşturduğu kabul edilir.

yerinden yönetim: Bkz. ademi merkeziyet.

yetki aşımı: Bir organ, kurum veya kişinin, objektif hukuk kurallarının kendisine verdiği yetki alanını aşarak, başka bir

kişi yada makamın yetki alanına giren işlemlerde bulunması. İdari işlemi sakatlayarak hukuka aykırılık oluşturur.

yetki devri: Bir makam ya da organın idari işlem yapma yetkisini başka bir makam veya organa devretmesi. Yetki dzenini değiştirir. Aık yasal dayanak gerekir.

yetki gaspı: Devlet veya idare adına hukuksal işlemlerde bulunma yetkisi bulunmayan bir kimsenin yetki kullanması. İdari işlemi sakatlayarak hukuka aykırılık oluşturur.

yetki genişliği: Tevsi-i mezuniyet. Merkezi idarenin taşra teşkilatında bulunan bir birime, merkezin iradesine gerek kalmaksızın tek başına işlem yapabilme yetkisi verilmesi. Yönetim sistemimizde, illerin idaresi yetki genişliğine dayanır. Merkeze ait karar alma yetkisinin taşra teşkilatına tanınması.

yetki paralelliği: İdari işlemin yapılışındaki yetki kuralının, o işlemin kaldırılması, geri alınması veya değiştirilmesinde de kullanılmasını öngören içtihat kökenli ilke.

yetki saptırması: İdari işlemin amaç öğesindeki sakatlık. İdarenin yetkisi bulunan bir alanda bu yetkisini kamu yararı ve hizmet dışı düşüncelerle kullanması. İdari işlemi sakatlayarak hukuka aykırılık oluşturur.

yetki tecavüzü: Bkz. Yetki aşımı.

yokluk: İdari işlemlerdeki ağır sakatlık hallerinin yaptırımı. Bir hukuksal işlemin hiçbir sonuç doğurmayacak derecede sakat olması. İşlemin hiç yapılmamış sayılması. Yokluk nitelemesi, genellikle, idari davalardaki süre sınırlamasını veya yasama kısıntılarını aşmak üzere kullanılır.

yönerge: yapılacak diğer işlemler üzerinde bilgiler verme, buyruklarda bulunma. Bu ismi taşımakla birlikte, içeriğinde kural taşıyan idari işlemler, adsız dzenleyici işlemler arasında kabul edilir.

yönetmelik: Yasa ve tüzük hükümlerini açıklamak ve daha somut durumlara uygulamak üzere, tüzelkişiliğe sahip idareler tarafından yasalar çerçevesinde ve yasalara aykırı olmamak üzere konan hukuk kuralları.

yürütmeyi durdurma: Aıkılan iptal davasında, istem bulunması durumunda bir idari işlemin, hukuksal etkilerinin veya uygulanmasının, idari yargı organları tarafından geçici olarak durdurulması. Yürütmeyi durma kararı için yasada,

telafisi imkansız veya güç zarar ile açık hukuka aykırılık koşulları aranmaktadır.

zabıta: bkz. Kolluk.

zımni ret kararı: Bireylerden gelen işlem yapması istemi karşısında idarenin belli bir süre suskun kalmasına bağlanan ret sonucu. Genel zımni ret süresi altmış gündür.